

СЕКЦІЯ 7 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 368.029/330.131.7/658.1(477)

Величко Є.О.

*асистент кафедри страхування
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

УПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ПРИ СТРАХУВАННІ МАЙНА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню важливості застосування системного підходу в реалізації механізму перестраховування при формуванні страхового захисту для об'єктів майна промислових підприємств. Розгляд даного питання передбачає дослідження питань важливості галузі промисловості для всієї економіки України та методів захисту її майнових об'єктів від різного роду ризиків. Ураховуючи недостатню капіталізацію вітчизняних страховиків та потребу у диверсифікації ризиків, питання системного підходу до перестраховування набуває особливої актуальності та значення як для самих промислових підприємств та страховиків, так і для всієї української економіки.

Ключові слова: промисловість, ВВП, експорт, перестраховування, власне утримання, перестраховики, система.

Величко Е.А. ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ ПЕРЕСТРАХОВАНИЯ РИСКОВ ПРИ СТРАХОВАНИИ ИМУЩЕСТВА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ

Статья посвящена исследованию возможности применения системного подхода в реализации механизма перестрахования при формировании страховой защиты для объектов имущества промышленных предприятий. Рассмотрение данного вопроса предполагает исследование вопросов важности отрасли промышленности для всей экономики Украины и методов защиты его имущественных объектов от различного рода рисков. Учитывая недостаточную капитализацию отечественных страховщиков и потребность в диверсификации рисков, вопросы системного подхода к перестрахованию приобретают особую актуальность и значение как для самих промышленных предприятий и страховщиков, так и для всей украинской экономики.

Ключевые слова: промышленность, ВВП, экспорт, перестрахование, собственное содержание, перестраховщики, система.

Velychko I.O. IMPLEMENTATION THE SYSTEM OF REINSURANCE RISKS IN PROPERTY INDUSTRIAL INSURANCE IN UKRAINE

The article investigates the importance of a systematic approach to the implementation of the mechanism in the formation of reinsurance protection for industrial property. Consideration of this matter involves research on the importance of industry to the economy of Ukraine and methods for protection its facilities against various risks. Due to insufficient capitalization of domestic insurers and the need for risk diversification, systematic approach to the issue of reinsurance is very relevant and important both for the industry and insurers, and for the entire Ukrainian economy.

Keywords: industry, GDP, export, reinsurance, retention, reinsurers, system.

Постановка проблеми. Застосування системного підходу до перестраховування ризиків майна промислових підприємств з метою формування ефективного їх страхового захисту на сьогоднішній день є актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання проблематики перестраховування розглядало багато вчених. Так, Бланд Д., Осадець С., Пфайффер К. та Татаріна Т. уважали, що перестраховування є механізмом вторинного перерозподілу страхових фондів. На противагу даним вченим відомі науковці Ковалевська Н. та Райхер В. уважали перестраховування самостійним бізнес-процесом. Важливим предметом досліджень також є ризики майна промислових підприємств. Одні вчені вважають, що перелік ризиків обмежується впливом пожежі, блискавки, стихійним лихом, вибухом, аварією систем водопостачання, каналізації та інших інженерних мереж (Александрова М.), інші переконані, що промислове підприємство має справу з повним переліком приведених небезпек (Татаріна Т., Таркуцяк А., Ткаченко Н.).

Мета статті полягає в необхідності системного підходу до реалізації механізму перестраховування при страхуванні майна промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Промисловий сектор відіграє ключову роль в економіці України і має надзвичайний вплив на її загальний стан, у тому числі на її експортний потенціал. Статистичні дані свідчать про те, що у 2013 р. промисловий сектор має дуже важливе значення для української економіки, оскільки його внесок до валового внутрішнього продукту (ВВП) складав біля 21%. Для порівняння, внесок сільського господарства склав лише 8% у тому ж році, тоді як частка сектору послуг становила 58%.

Однак більш уважний аналіз статистичних даних свідчить про те, що важливість промислового сектору для економіки України знизилась упродовж останнього десятиріччя, і особливо за останні п'ять років (рис. 1).

У 2007 р., останньому перед початком світової фінансової кризи 2008–2009 рр., частка промислового виробництва у ВВП складала більше 27%. Упродовж 2009 р. вона значно скоротилася (до значення трохи більше 23%). Після незначного відновлення стану промисловості у 2010 р. частка промислового сектору починаючи з 2011 р. продовжила падіння. Але, незважаючи на це, розумінню значення промисловості в економіці додає розуміння її частки в експортному потенціалі української економіки.

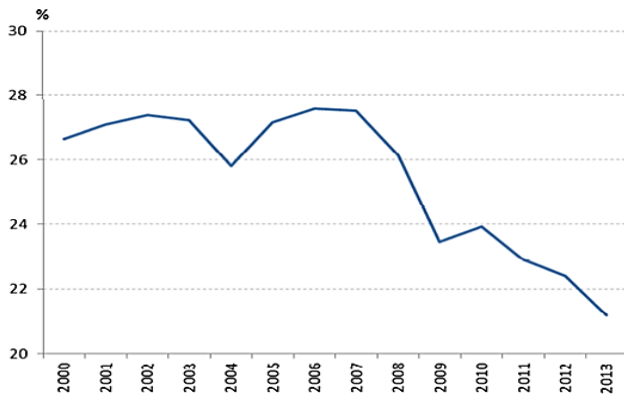

Рис. 1. Частка промислового сектору у ВВП України за 2000–2013 рр. [1]

На сектор промисловості припадає найбільший внесок до експорту України: складаючи лише 21% економіки в 2013 р., його внесок у тому ж році до загального обсягу експорту оцінюється на рівні 70%. Загальний обсяг експорту галузі становив 487 млрд. грн. (60 млрд. дол. США) у 2013 р. (рис. 2). Це відповідає невеликому зростанню у 1,8% порівняно з 2012 р., коли експорт промислових товарів скоротився на 10% у порівнянні з попереднім роком. На рис. стовпчиками зображений обсяг промислового виробництва в Україні по роках, а лінією – динаміка частки промисловості в експорті української економіки.

Внесок промислового сектору до експорту національної економіки має тенденцію до зниження в довгостроковому періоді. Будучи на рівні (і навіть вище) 80% упродовж першої половини минулого десятиріччя, останнім часом він знизився до рівня нижче 70%. Раніше (у 2009 р.) це мало місце лише в період світової фінансової кризи, коли міжнародна торгівля була серйозно перервана.

Крім загального розуміння частки внеску промисловості в економіку України, потрібно також мати уяву про спеціалізацію національного промислового виробництва шляхом його поділу на галузі. Якщо ми говоримо про українську промисловість, потрібно підкреслити, що у її структурі переважає важка промисловість, частка якої становить близько 74%. Важка промисловість – сукупність галузей, які виготовляють здебільшого засоби виробництва: знаряддя праці (машини, агрегати, механізми, верстати та інші види

обладнання й устаткування), предмети праці (сировина, матеріали, паливо тощо) [2]. Крім цього, важливу частку займають підгалузі, що забезпечують як повсякденні потреби громадян, так діяльність усієї економіки країни (харчова, хімічна та енергетична). На рис. 3 показано внесок окремих галузей до загального промислового виробництва в Україні.

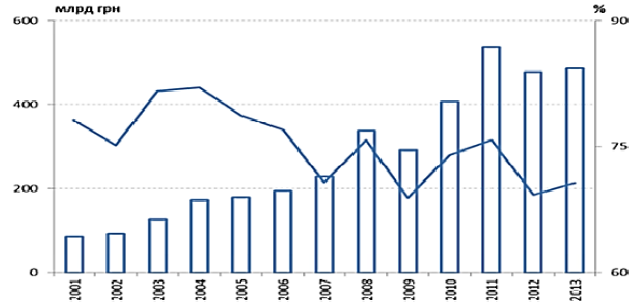
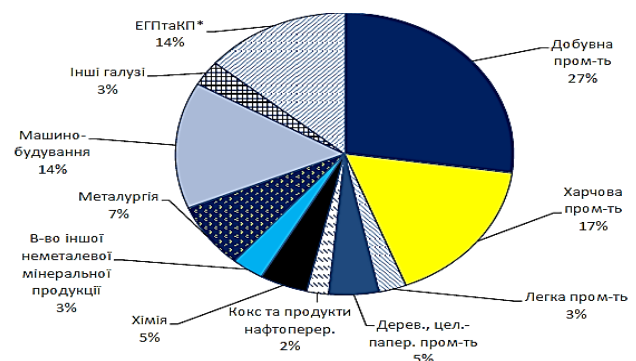

Рис. 2. Частка промисловості в експорті української економіки [1]

*ЕГПтаКП - постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря

Рис. 3. Галузева структура української промисловості [1; 3–5]

Як бачимо, статистичні дані свідчать про важливість промислового сектору для української економіки. Якщо внесок промисловості у ВВП країни становить не найбільшу частку, то індустрія є домінуючим джерелом надходження іноземної валюти в економіку, що забезпечує валютний баланс національної економіки.

Отже, у зв'язку з важливістю промисловості для економіки України, її суб'єкти потребують захисту

Таблиця 1

Капіталізація українських підприємств станом на 2011 р.

Внутрішньоорієнтований сектор	млн. грн.	Експортно-сировинний сектор	млн. грн.
ПАТ «Мотор Січ»	4 633,91	ПАТ «АрселорМітал Кривий Ріг»	26 051,85
ПАТ «Запоріжтрансформатор»	2 873,32	ПАТ «Північний гірничозбагачувальний комбінат»	21 123,76
ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод»	2 637,63	ПАТ «Запоріжсталь»	10 574,73
ПАТ «Турбоатом»	2 112,48	ПАТ «Центральний гірничозбагачувальний комбінат»	7 545,29
ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод»	1 038,41	ПАТ «Азовсталь»	5 797,32
ПАТ «Богдан Моторс»	994,75	ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім.Ілліча»	3 423,13
ПАТ «Дружківський машинобудівний завод»	371,48	ПАТ «Полтавський гірничозбагачувальний комбінат»	3 134,31
ПАТ «Сумське науково-виробниче об'єднання ім. М. В. Фрунзе»	241,68	ПАТ «Дніпроспецсталь»	2 150,60
ПАТ «Енергомашспецсталь»	200,00	ПАТ «Дніпропетровський металургійний комбінат ім. Ф.Е. Дзержинського»	812,51
ПАТ «Криворізький завод гірничого машинобудування»	199,81	ПАТ «Єнакієвський металургійний завод»	730,11

Джерело: складено автором на основі [9]

свої діяльності від різного роду факторів (ризиків). Немає ніякого сумніву, що промислові підприємства стикаються з багатьма ризиками, тому що виробничий процес передбачає різного роду ризикові дії, а саме: використання небезпечних та горючих матеріалів, машин та обладнання, використання великої території при виробництві і т. д. Також не потрібно виключати вплив людського фактору, який присутній у промисловій діяльності.

Діяльність промислового підприємства забезпечують основні фонди, тобто майно, яке використовується для забезпечення виробничого процесу. Це можуть бути різного роду будівлі з інженерними комунікаціями та мережами, обладнання, сировина, напівфабрикати, товари на зберіганні та ін. На протязі здійснення своєї діяльності всі ці об'єкти стикаються з різного роду ризиками та, відповідно, потребують захисту від них.

Діяльність будь-якого суб'єкта по боротьбі та контролем над ризиками називається ризик-менеджментом, одним із провідних видів якого є страхування. Страхіві послуги надають спеціалізовані установи – страхові компанії. Останні характеризуються певними показниками, у тому числі фінансовими. Аналіз фінансових показників страховиків дає змогу оцінити їх можливості з приводу прийому ризиків від страхувальників. Для оцінки можливості вітчизняних страховиків у прийомі ризиків вітчизняних промислових підприємств потрібно порівняти величини їх ризиків з фінансовими можливостями страховиків [6–8].

Для того щоб мати уявлення про рівень та розмір ризиків промислових підприємств, потрібно враховувати вартість цих підприємств. В табл. 1 наведено приклади капіталізації підприємств, що є найбільш значущими для економіки України та галузей промисловості (машинобудівної та металургійно-добувної). Шевчук Н.В. у своїй праці «Ринкова капіталізація промислових підприємств у контексті розвитку національної економіки» розподіляє підприємства на два сектори: внутрішньоорієнтований та експортноорієнтований.

Значення в даній таблиці є дещо застарілими, але наведені вони не для показу актуальних вартостей промислових підприємств, а для прикладу щодо фінансових можливостей страховиків у прийомі їх ризиків під страховий захист. Звичайно, за останні чотири роки вартість наведених підприємств могла як зменшитися, так і збільшитися, але суттєво порядок значень змінитися не міг (в іноземній валюті). Як бачимо, вартість основних фондів промислових підприємств нашої країни становить сотні мільйонів та мільярди гривень. А тепер порівняємо ці показники з фінансовими можливостями страховиків щодо прийому ризиків на страхування.

Згідно із Законом України «Про страхування», максимальний розмір власного утримання встановлюється у розмірі 10% від суми статутного фонду та вільних резервів, а саме: «Якщо страхова сума за окремим предметом договору страхування перевищує 10% суми сплаченого статутного капіталу і сформованих вільних резервів та страхових резервів, страховик зобов'язаний укласти договір пере страхування» [10].

Згідно з офіційними даними страховиків України, станом на 31.12.2014 р. 10 компаній мали максимальне власне утримання більше 40 млн. грн. («Оранта», «Інго-Україна», «Альянс», «АКСА Страхування», АСКА, «Уніка», ТАС, «Альянс – Україна», «Українська страхова Група», «Універсальна»),

24 компаній – від 10 до 40 млн. грн. Якщо для більшості об'єктів та видів страхування даних сум достатньо, то у випадку з промисловими підприємствами навіть відповідні максимальні суми власного утримання не дають змоги українському страховику самостійно утримувати ризик. Страхіві суми при страхуванні промислових підприємств можуть перевищувати розмір максимального утримання української страхової компанії в десятки та сотні разів [11].

Відповідно до українського законодавства, вітчизняний страховик не в змозі укласти договори страхування без використання механізму пере страхування при страхуванні майна промислових підприємств. Звичайно, це законодавче обмеження має суто умовний характер, так як на практиці розмір утримання українських страховиків становить ще менші суми. У середньому український страховик максимально утримує на власній відповідальності від 1 до 5 млн. грн. І єдиним інструментом, який дає змогу приймати великі промислові ризики на страхування, є перестрахування.

При страхуванні майна промислових підприємств наочно демонструється одна з головних функцій перестрахування, що полягає у захисті страховика від великих збитків. Так як об'єкти промислових підприємств характеризуються значною вартістю, тому і збитки в переважній своїй кількості мають значний характер. Для стабільного функціонування страхової компанії механізм застосування перестрахування повинен бути ефективним, так як результати його реалізації впливають на багато інших процесів страховика. Крім захисту від потенційних загроз у вигляді збитків, операції з перестрахування впливають на рентабельність здійснення страхових операцій та усіх головних бізнес-процесів страхової компанії, що відповідають за реалізацію головної діяльності страховика – страхування. Таким чином, перестрахування впливає на всі ланки діяльності страхової компанії. У зв'язку із цим для ефективного застосування перестрахування потрібно враховувати особливості процесу страхування, починаючи від прийому ризику на страхування (у т. ч. оцінки ризиків на промисловому підприємстві) до врегулювання збитків за договорами перестрахування та страхування.

При страхуванні майна промислових підприємств виникає ситуація, коли задіяні всі важливі бізнес-процеси страховика (продаж страхової послуги, андеррайтинг, врегулювання збитків і т. д.), так як страхова компанія приймає на відповідальність особливо великі ризики, збитки по яким можуть завдати шкоди діяльності страховика та негативно вплинути на її подальший розвиток. У взаємодії всіх цих важливих ланок діяльності страховика перестрахування відіграє одну з найважливіших ролей, тому що саме від волі і рішення перестраховика (умов перестрахування), залежать усі етапи проходження договору страхування, від умов укладення договору страхування до врегулювання збитків за договорами. Таким чином, існування взаємопов'язаних бізнес-процесів страховика (ланок діяльності) при страхуванні майна промислових підприємств створює так звану систему. Іншими словами, для безпечного та рентабельного прийому промислових майнових ризиків на страхування страховик повинен дотримуватися системного підходу, що передбачає врахування особливостей кожної ланки діяльності страховика для максимально ефективного перестрахового захисту. Таким чином, страховик, отримавши надійний та ефективний перестраховий захист, має позитивний

вплив на свої фінансові показники по здійсненню основної діяльності.

Для визначення суті перестраховування важливе значення має системний підхід, який забезпечує його ефективне функціонування в структурі бізнес-процесів страховика. Головними завданнями системного підходу до реалізації діяльності з перестраховування при страхуванні майна промислових підприємств є захист промислового підприємства та страховика від великих збитків, що можуть завдати невиправної шкоди їх фінансовій стабільності, а також забезпечення позитивних фінансових показників від страхових операцій шляхом зниження навантаження на капітал (це стосується не тільки промислового підприємства і страховика, але й перестраховика). Структурними елементами системи перестраховування ризиків є всі процеси діяльності страховика, що мають вплив на перестрахову діяльність компанії. Страхова компанія може здійснювати свою діяльність з перестраховування (як результат внутрішньої взаємодії бізнес-процесів з реалізації перестраховального механізму) у середовищі страхового ринку, суб'єктами якого є: клієнти (у нашому випадку промислові підприємства), а також страхові та перестрахові компанії, що, з одного боку, пов'язані фінансовими відносинами між собою та відокремлені в незалежності прийняття рішень (що відображається на різному варіанті розвитку страховика в рамках загального для всіх страхового ринку). Середовище та суб'єкти ринку страхування та перестраховування регулюються законодавством, як вітчизняним, так і міжнародним.

На нашу думку, система перестраховування ризиків при страхуванні майна промислових підприємств (СПР-МПП) – це сукупність взаємопов'язаних елементів, робота яких направлена на реалізацію ефективного перестраховального захисту в рамках страхування майна промислових підприємств, а саме: середовище функціонування (страховий, перестраховий та промисловий ринки, діяльність яких регулюється вітчизняним на міжнародним законодавством), суб'єкти (промислове підприємство, страховик, перестраховик) та перелік необхідних бізнес-процесів по ефективній реалізації СПР-МПП (ідентифікація, оцінка, передача ризику в перестраховування, та врегулювання страхових випадків за договорами страхування та перестраховування).

Як уже раніше зазначалося, головним завданням СПР-МПП є формування ефективного перестрахового захисту, що дасть можливість застосовувати механізм страхування при покритті ризиків майна промислових підприємств. У даній системі приймають участь промислове підприємство, страховик (перестраховальник) та перестраховик. Таким чином, для підтвердження ефективності страхового та перестрахового захисту потрібно максимально враховувати інтереси кожної сторони. Промислове підприємство зацікавлене в отриманні надійного покриття своїх ризиків за прийнятну ціну. Страховик, урахувавши частку перестраховика у ризику, зацікавлений прийняти на страхування ризики якомога дорожче, а передати в перестраховування подешевше (звісно, урахувавши фактор фінансової надійності перестраховика). У свою чергу, перестраховик, по аналогії зі страховиком, в якого прямим клієнтом і є страховик, також зацікавлений у максимальному заробітку (що знаходить вираз у прийнятій перестраховій премії). Тому ефективним використанням СПР-МПП може бути тільки при дотриманні інтересів усіх сторін у пошуку компромісного варіанту співробітництва.

Як уже було зазначено, ключовою ланкою в системі перестраховування ризиків при страхуванні майна промислових підприємств є перестраховування. Саме від ефективного реалізації даного механізму залежить все функціонування СПР-МПП.

На даний момент український ринок перестраховування переживає непрості часи наряду зі всією економікою України. Зміна політичної, а відповідно, і економічної ситуації за останні два роки, дуже сильно змінила вектор розвитку як перестрахового, так і всього страхового ринку України. Якщо наприкінці 2013 р. 38% усіх вихідних перестрахових премій надходило російським перестраховикам, то вже станом на 1 півріччя 2015 р. це значення становило 17%. У подальшому також спостерігається та прогнозується зменшення діяльності з даним ринком, тому постає резонне запитання, що полягає в необхідності пошуку нових альтернативних ринків. Тому саме в пошуку альтернативи в розміщенні ризиків для українських цедентів є одним із найголовніших ефектів від упровадження СПР-МПП.

Альтернативними варіантами ринків для українських компаній можуть бути: внутрішній страховий ринок України, ринок країн колишнього СРСР, малорозвинені (екзотичні) ринки, як то країни Латинської Америки, Азії чи Африки, та високорозвинені, де уже є певний об'єм співпраці вітчизняних страховиків – Західна Європа. Урахувавши невеликий об'єм українського ринку страхування у світовому масштабі, можна зробити висновок, що українським страховикам не потрібно спрямовувати свої зусилля одразу на всі ринки світу з причини обмеженості кількості ризиків. На нашу думку, потрібно налагодити співпрацю хоча б з одним стабільним ринком і потім подібний підхід застосовувати до інших ринків. Як уже було вказано, українські цеденти дуже тісно співпрацюють з європейськими компаніями, свідченням чому є статистика, яка говорить, що станом на кінець 2014 р. близько 70% [11; 12] вихідних перестрахових премій надійшло західноєвропейському ринку. Але така значна частка викликана в більшій мірі існуючими облігаторними договорами з європейськими перестраховиками. При пошуку облігаторного покриття у вітчизняних цедентів не виникає проблем погодження з західними перестраховиками, так як вони аналізують у першу чергу рентабельність усього перестрахового портфеля. Інша ситуація з оцінкою окремих ризиків, які потребують факультативного перестраховування. У факультативному перестраховуванні оцінюється кожен окремих ризик, де виникає цілий ряд проблем: наявність достатньої інформації по ризику для перестраховика, різниця в тарифних очікуваннях українського цедента та західного перестраховика, широта можливого перестрахового покриття. Також при розгляді питання кооперації українського та західного ринків потрібно розглядати перспективу співробітництва не тільки з позиції вихідних грошових потоків вітчизняних страховиків, але й намагатися знайти можливі шляхи надходження іноземної валюти в економіку України. Тобто мається на увазі перспектива прийому іноземних ризиків українськими страховими компаніями, що надасть можливість отримувати прибутки від вхідного перестраховування з нерезидентами.

Отже, упровадження та використання принципів СПР-МПП має на меті зближення українського та західноєвропейського ринків перестраховування, що, у свою чергу, призведе до:

1. зниження тарифів європейських перестраховиків від покращання роботи з ризиками вітчизня-

них промислових підприємств. На даний момент різниця в тарифних очікуваннях українських компаній та іноземних перестраховиків становить 5–15 разів [13]. Покращання роботи з ризиками промислових підприємств та страховиків згідно з СПР-МПП дасть можливість перестраховикам більш якісно оцінювати ризики, що, у свою чергу, підвищить шанси українського перестраховальника отримати більш прийнятні умови перестраховання. Головна причина високих тарифів західноєвропейських перестраховиків – це брак інформації по ризикам, що призводить до нерозуміння ризику. Таким чином, перестраховик, якщо у нього немає всієї вичерпної інформації по ризику, приймає найгірший сценарій розвитку ризикових подій по об'єкту страхування, що збільшує тариф. Тому ґрунтовна робота з ризиками покращить ситуацію для українських страховиків в отриманні потрібних умов перестраховання, тобто допоможе знайти компроміс між очікуваннями українських цедентів та західних перестраховиків;

2. розширення асортименту страхового покриття на українському ринку (ВІ, МВ, МЛОП, PV і т. д.). Як правило, зараз клієнти, у т. ч. промислові підприємства, страхують стандартні майнові ризики FLEXA (Fire, Lightning, Explosion, Aircraft), стихійних лих (наприклад, вплив води, опадів, вітру і т. д.) та ПДТО (протиправні дії третіх осіб). Страхування від втрати прибутку внаслідок перерви у виробництві, спеціального обладнання, втрати прибутку внаслідок пошкодження/поломки обладнання, електронного обладнання, ризиків політичного насилля, що включає в себе покриття війни, тероризму і т. д. Усі ці види покриття зараз використовуються на українському ринку в дуже обмеженій формі, так як західні перестраховики не надають свої ємності в повній мірі. Але потенціал розширення співробітництва в даній сфері дуже великий, і все залежить від роботи з ризиками наших вітчизняних страховиків та промислових підприємств;

3. отримання прибутків від продажі власної української ємності. Протилежною стороною вихідного перестраховання є залучення премій (доходу) страховою компанією шляхом використання інструменту вхідного перестраховання. На даний момент українські компанії практично не представлені на міжнародному ринку перестраховання, тобто не є провайдерами ємності для міжнародних цедентів. Але в майбутньому даний канал може стати одним із пріоритетних для українських страховиків, у т. ч. урахувавши прийняття ризиків майна промислових підприємств від міжнародних цедентів. У структурі доходів більшості українських страховиків «реальне» вхідне перестраховання становить 1–5% від загальних валових надходжень [14]. Як правило, українські страховики отримують вхідне перестраховання від компаній-резидентів, здійснюючи обмін ризиками всередині країни. У той же час у вітчизняних компаній практично немає співпраці з міжнародним ринком у цьому аспекті. Причин такого стану багато, але найголовніше, що у міжнародних компаній немає довіри як до наших компаній, так

і до всієї української економіки. Свідченням тому є відсутність міжнародних рейтингів у наших компаній. Тому єдиним інструментом, що на даний момент може допомогти залучити вхідні перестрахові премії в Україну, є забезпечене перестраховання (collateralized reinsurance), яке використовується як частина СПР-МПП.

Висновки. Отже, запровадження нового поняття системи перестраховання ризиків при страхуванні майна промислових підприємств (СПР-МПП) має важливе значення для розвитку як галузі страхування, так і всієї економіки України. Промисловий сектор є одним з ключових джерел отримання доходів для національної економіки, тому захист його від різного роду ризиків є важливим завданням для суб'єктів економічних відносин. Упровадження принципів СПР-МПП допоможе зближитися з розвиненими ринками та вдосконалити ризик-менеджмент вітчизняних страховиків та промислових підприємств, що позитивно відобразиться на економічній перспективі нашої держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Вікіпедія. Електронна енциклопедія. Промисловість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>.
3. Кулик І.М. Сучасний стан та основні фактори розвитку чорної металургії в Україні / І. Кулик // Бізнес Інформ. – 2012. – № 5. – С. 116–121.
4. Мамченко К.Ю. Підвищення рівня конкурентоспроможності вугільної промисловості України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / К.Ю. Мамченко. – Донецьк, 2011. – 249 с.
5. Шикова Л.В. Аналіз розвитку гірничо-металургійного комплексу України на сучасному етапі / Л.В. Шикова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць ПДТУ. – Маріуполь, 2011. – Т. 3. – С. 282–286.
6. Воронцовский А.В. Управление рисками / А.В. Воронцовский. – СПб.: ОЦЭИМ, 2004. – 457 с.
7. Элиотт М.У. Основы финансирования риска / М.У. Элиотт. – М.: Инфра-М, 2007. – 138 с.
8. Энциклопедія фінансового ризик-менеджменту. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. – 487 с.
9. Шевчук Н.В. Стратегія економічного розвитку України / Н.В. Шевчук // Ринкова капіталізація промислових підприємств у контексті розвитку національної економіки. – 2012. – № 30. – С. 9–16 ст.
10. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
11. Інформаційний портал Інтернет-журналу про страхування «Форіншурер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/>.
12. Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>.
13. Величко Е. Европейская перспектива украинского рынка перестрахования / Е. Величко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xprimm.com/>.
14. Величко Е. Входящее перестрахование от нерезидентов. Как нивелировать рейтинговые требования? / Е. Величко // Форіншурер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/14/08/01/4676>.